

ללמד המקום

Parasha Vayeshev וַיֵּשֶׁב Hij vestigde.
Bereshiet (Genesis) 37:1-40:23

Succes.

In de parasha van deze week Vayeshev, beschrijft de Torah Jozef drie keer als matzliach “succesvol”. Het woord komt echter slechts vier keer voor in de hele Tenach en Jozef kreeg drie keer deze titel! De vierde was Eliëzer, op zijn missie om een vrouw voor Isaak te vinden. Jozef was dus veruit de meest succesvolle Bijbelse figuur om zo maar eens te zeggen. Wat is succes precies? Hoe meten we of iemand echt ‘succesvol’ is of niet? Een zorgvuldige analyse onthult dat er vier belangrijke kenmerken van succes zijn, die zelfs ook netjes parallel lopen met de vier voorbeelden van ‘succes’ in de Tenach.

Gezondheid/rijkdom

In onze moderne kapitalistische samenleving is het geen verrassing dat rijkdom het meest voorkomende kenmerk van succes (en soms zelfs het enige kenmerk) is. De maatschappij beschouwt iemand als ‘succesvol’ als hij of zij materieel rijk is. Miljardairs worden afgeschilderd als toonbeelden van succes, rolmodellen in feite waar alle anderen naar kunnen streven. Hoewel rijkdom inderdaad een indicator van succes is, is dit slechts het eerste en laagste niveau. We gebruiken het zo regelmatig omdat het het gemakkelijkst te meten en te volgen is. Het is iets waar we een concreet getal op kunnen plakken: vermogen, kredietscore, investeringen, bankrekeningen.

Om te bepalen wat een hogere graadmeter voor succes is, moeten we ons afvragen: wat is belangrijker dan rijkdom? Met andere woorden: waarvoor zou iemand al zijn rijkdom opgeven? Het eerste dat in je opkomt is je gezondheid. Iemand die ziek is zal immers alles als het mogelijk is uitgeven wat hij heeft om beter te worden. Tragisch genoeg kennen we waarschijnlijk allemaal mensen bij wie kanker of een andere levensbedreigende aandoening werd vastgesteld en die talloze bedragen hebben uitgegeven aan behandelingen, waarbij ze soms bijna al hun bezittingen daarvoor hebben verkocht. Hetzelfde geldt andersom; een mens zou nooit bereidwillig een levensbedreigende kanker aanvaarden in ruil voor welke som geld dan ook! Als dit het geval is, zou de gezondheidsstatus van een persoon een grotere indicator voor succes moeten zijn dan zijn materiële rijkdom.

Het doet me denken aan een verhaal wat me ooit vertelt is: Kort nadat een gezin alijah had gemaakt vanuit de Sovjet-Unie, en ook nu nog steeds in relatieve armoede leefden. Kwam de familie bijeen voor een barbecue in een park. Enige tijd later stopte er een mooie auto en werd een heer door zijn chauffeur naar het park gebracht. De heer ging op een bankje zitten en keek naar de familie. De familie zag deze heer en maakten een bord klaar met lekkernijen van de barbecue, een van hen liep naar hem toe om het hem te geven (ook natuurlijk met een beetje l'chayim). De heer bedankte hen, maar weigerde beleefd. Hij vertelde de persoon dat hij, hoewel hij enorm rijk was en meer geld had dan hij ooit zou kunnen opmaken, dat ondanks deze rijkdom die hij bezat hij er niet van genieten kon. De reden hiervoor was omdat hij ook enorm ziek was. Hij kon niets drinken of eten buiten zijn zorgvuldig samengestelde dieet, en kon nauwelijks zelfstandig bewegen. Hij hoopte dat het goed was dat hij naar de familie keek, zodat hij een beetje tweedehands vreugde uit hen zou kunnen putten. De man sloot echter wel af met een boodschap: offer je gezondheid niet op in het najagen van rijkdom!

Als we verdergaan op een volgende niveau, kan dezelfde test worden toegepast: waarvoor zou iemand zijn gezondheid opgeven? Zeker je zou (en zal) je gezondheid opofferen voor je gezin. Met andere woorden, voor degenen van wie iemand houdt. Terwijl iemand bijvoorbeeld nooit kanker zou accepteren in ruil voor geld, zouden de meeste mensen waarschijnlijk kanker accepteren in ruil voor het verlossen van hun kind van dezelfde kanker. Elke ouder is er in een oogwenk klaar voor om de pijn van zijn jonge kind op zich te nemen. Dit doet denken aan een ander krachtig verhaal:

Bij een vrouw werd op haar twintigste een moeilijke vorm van kanker vastgesteld, en ze had zelf kleine kinderen. De grootmoeder was zo radeloos dat ze op haar knieën viel en tot Hasjem bad om

ללמד המקום

haar schoondochter te sparen en in plaats daarvan de kanker aan zichzelf over te dragen. Gek genoeg overleed zij binnen een paar maanden aan kanker. Ondertussen verdween de kanker van de schoondochter en leefde ze nog drie decennia.

Samenvattend kunnen we dus het volgende concluderen: het derde kenmerk van succes is liefde of breder getrokken, de kwantiteit en kwaliteit van iemands relaties. Een miljonair is succesvol, ja; iemand die in uitstekende gezondheid verkeert en een hoge leeftijd bereikt heeft meer succes in het grote geheel; en een die omringd is door liefhebbende dierbaren nog meer. Sterker nog, we zien dat het bereiken van een hogere mate van succes er vaak voor zorgt dat iemand ook de lagere niveaus haalt. Iemand met een goede gezondheid heeft een grotere kans om rijker te zijn. Iemand met warme, liefdevolle relaties is waarschijnlijk gezonder en ook financieel succesvoller! En dit wordt zelfs wetenschappelijk bevestigd:

In een van de meest fascinerende onderzoeken die ooit zijn uitgevoerd, hebben onderzoekers van de Universiteit van Harvard meer dan 75 jaar lang een groep mensen gevolgd. Een van de conclusies van deze bekende 'Studie naar de ontwikkeling van volwassenen' is dat het hebben van liefdevolle relaties de belangrijkste graadmeter voor algeheel succes en geluk is. De onderzoekers ontdekten dat degenen die goede relaties hadden gemiddeld \$141.000 meer verdienden dan degenen die dat niet hadden. **(Interessant genoeg had IQ niet veel invloed op het hebben van een hoog inkomen.)** Ze ontdekten ook dat degenen met een goed huwelijk gezonder waren en langer leefden, net als degenen die een goede relatie met hun ouders hadden.

Het lijkt er dus op dat er geen hogere graadmeter is voor succes dan liefde. Zelfs de Misjna weerspiegelt blijkbaar dit sentiment en stelt dat "HaShem tevreden is met wie de mensen tevreden zijn. Maar over iemand over wie de mensen ontevreden zijn, is HaShem ontevreden." (Avot 3:10) Wat kan er hoger zijn dan liefde? Laten we dezelfde vraag nogmaals stellen: waarvoor zou iemand zijn dierbaren opgeven?

Het uiteindelijke en hoogste niveau van succes kan met één woord worden samengevat: "ziel". Iemand zou zijn dierbaren niet opgeven voor geld of gezondheid, maar velen zouden dat wel doen als het gaat om het behoud van hun ziel en geweten. Zou iemand het onschuldige leven van iemand anders nemen om dat van een geliefde te redden? Waarschijnlijk niet. Zou iemand verkrachting plegen (God verhoede het) als hij met zijn leven wordt bedreigd? Onwaarschijnlijk. Halachisch gesproken zou het hen verboden worden dit te doen, want deze zouden onder de drie "hoofdzonden" van het jodendom vallen. Volgens de Joodse wet moet iemand zijn of haar leven opgeven om overtredingen onder de drie brede categorieën moord, seksuele zonde en afgoderij te voorkomen. Hoewel deze voorbeelden zeker extreem zijn, dienen ze om de bredere les te illustreren dat de ziel het meest waardevolle is dat een mens bezit. Als zodanig zou het ontwikkelen van de ziel tot het hoogste niveau de grootste maatstaf voor succes zijn.

Volgens hetzelfde argument als hierboven zou een persoon met spiritueel succes ook succesvol moeten zijn op alle lagere niveaus daaronder. We zouden dus ook van zo iemand verwachten dat hij ook rijk en gezond is en omringd is door liefdevolle relaties. Dit is inderdaad wat we in de meeste gevallen zien. Zo ontdekken we ook dat al onze patriarchen buitengewoon rijk waren en een lang, gezond leven leidden. Hetzelfde geldt voor de meeste Bijbelse profeten, en de Talmud stelt in een algemene regel dat profeten allemaal rijk waren (Nedarim 38a).

De Talmoedische Wijzen demonstrenen dit principe zelf ook goed. Rabbi Akiva en Hillel bijvoorbeeld begonnen arm en geestelijk ongeraffineerd, maar groeiden uit tot de grootste rabbijnen aller tijden en ze werden ook nog eens zeer rijk en invloedrijk. Er waren natuurlijk wijzen die erg arm waren, maar we ontdekken dat ze doorgaans arm waren door hun eigen keuze. Zij streven naar of het beoefenen van een reine levenswandel door de eigen hartstocht en begeerten te beteugelen en zelftucht toe te passen. Het bekendste verhaal is dat van rabbijn Chanina ben Dosa, wiens vrouw hun armoede zo beu was dat ze hem vroeg om voor rijkdom te bidden (Ta'anit 25a). De hemel antwoordde met een enorm

ללמד המקום

stuk goud. De rabbani had toen 's nachts een droom waarin ze zag dat dat stuk goud aan hen werd gegeven van hun beloning in het hiernamaals. Vervolgens zei ze tegen haar man dat hij het terug moest geven!

Kortom, spirituele verfijning is het hoogste niveau van succes en omvat alle andere niveaus daarin. Het perfecte model hiervoor is Jozef, de man die in de Torah het meest als 'succesvol' wordt beschreven. Jozef bevond zich op het hoogste niveau van spiritualiteit, zozeer zelfs dat de Torah ons vertelt dat "de geest van HaShem in hem was" Bereshiet (Gen) 41:38. Ook hij werd uiteindelijk enorm rijk en machtig, en we zien ook dat hij een liefdevol, monogaam huwelijk had en goede kinderen. Zijn zonen waren zelfs zo goed dat we onze zonen tot op de dag van vandaag elke Shabbat-avond zegenen om "zoals Efraïm en zoals Menashe" te zijn! Jozef was het complete pakket. Toch als dat het geval is, waarom vermeldt de Torah hem dan drie keer als "succesvol" en niet vier keer?

Het enige nadeel dat we bij Jozef tegenkomen als we dit al als nadeel kunnen zien, is dat hij relatief jong stierf, op 'slechts' 110 jaar. Vanuit ons perspectief is dit een lang leven, maar destijds was het korter dan welk leven dan ook onder de Patriarchen. De reden hiervoor is dat Jozef een beetje last had van zijn ego had toen hij zijn broers confronteerde. Hiervoor werd hij gestraft en zijn leven hoewel gezond, werd afgebroken (zie bijvoorbeeld Yalkut Shimoni, Beresheet 151). Dit zou kunnen verklaren waarom Jozef niet alle vier de keren als succesvol wordt omschreven.

Ten slotte vinden we in de letters van het woord 'succes' (מצליח) een manier om de vier categorieën ervan te onthouden. De eerste letter mem vertegenwoordigt mammon, "rijkdom". De mem betekent letterlijk 'water' en zijn vorm vertegenwoordigt stroom. Toepasselijk wordt geld beschreven als 'vloeibaar', met een 'valuta' die door de economie stroomt. Ook wordt geld in de Talmud zuz genoemd, wat letterlijk 'bewegen' betekent.

De volgende letter tzadi wordt gelezen als tzadik, wat "rechtschapen" betekent. Het vertegenwoordigt het hoogste niveau van succes namelijk spirituele verfijning.

De lamed wat de langste letter in het alfabet is, staat voor een lang leven en gezondheid.

Ten slotte leren onze wijzen ons waar de chet voor staat, deze heeft de vorm van een choepa, die op zijn beurt weer staat voor liefde en huwelijk. Hopelijk weet u nu wat het werkelijk betekent om succesvol te zijn.

Shabbat Shalom

Jaacov